

Oplegger Evaluatie Relatie- en Scheidingsteam

Najaar 2023

Inleiding

In Zwolle werken we preventief aan het voorkomen van complexe scheidingen, zodat kinderen gezond, veilig en kansrijk kunnen opgroeien.

De start van het Relatie- en Scheidingsteam Zwolle (RSTZ) begint bij de ambitie in het coalitieakkoord 2018-2022 om *'te werken aan een Zwolse aanpak om preventief complexe echtscheidingen tegen te gaan en daarmee de instroom in de jeugdhulp te beperken'*.

Eind 2020 zijn we daarom gestart met het maken van een 'ontwerp' hiervoor vanuit de leefwereld van inwoners (via de methodiek Design Thinking). Dit hebben we gedaan met betrokken partners (diverse disciplines) en met de betrokkenheid van een ervaringsdeskundige en onze inwoners.

Het RSTZ is gestart als pilot om van daaruit door te ontwikkelen en te verbreden. Na een intensief ontwerptraject kon het RSTZ vanaf september 2021 aan de slag in de stadsdelen West en Noord (wijken Aa-landen, Holtenbroek, Stadshagen en Westenholte).

We hebben ontworpen en blijven ontwerpen vanuit de leefwereld en met de doelgroep en leren dus vanuit de praktijk wat voor hen werkt.

De werkwijze van het RSTZ is onderzocht door de Werkplaats Sociaal Domein. Dit onderzoek vormt de basis van de evaluatie. Daarnaast zijn kwantitatieve data verzameld door het RSTZ die in de evaluatie zijn meegenomen. .

In deze oplegger gaan we in op de opzet en de werkwijze van het RSTZ en delen we de belangrijkste uitkomsten van de evaluatie.

Resultaten

De uitkomsten van de evaluatie van het RSTZ zijn positief:

1. Het lukt het RSTZ om (langdurige) conflicten bij ouders te voorkomen of te doorbreken (de-escalatie) waardoor er minder belasting is bij kinderen.
2. Ouders en kinderen ervaren een duidelijke meerwaarde in de hulp en ondersteuning van het RSTZ.
3. Medewerkers van het RSTZ ervaren een duidelijke meerwaarde in de werkwijze.
4. Adviesbureau AEF beoordeelt de interventie RSTZ als kansrijk voor het versnellen van de transformatie jeugdhulp.

Opzet en werkwijze RSTZ

Wat en voor wie?

Het RSTZ is er voor inwoners met relatietwijfel, inwoners die besloten hebben uit elkaar te gaan en inwoners die al uit elkaar zijn.

Het team zet in op het integraal ondersteunen van inwoners, waarbij ook praktische ondersteuning belangrijk is, zoals financiën en juridische zaken.

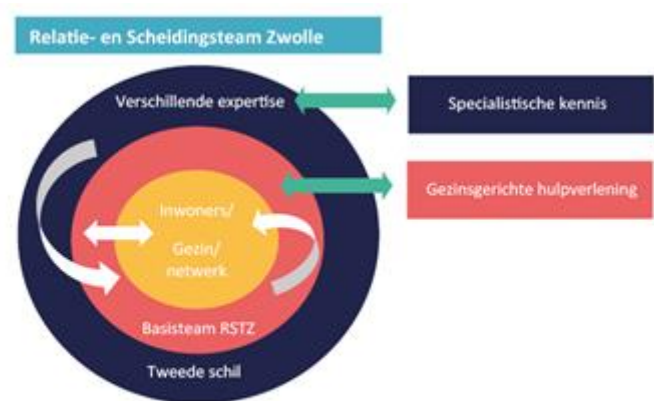
Het team wil escalerende strijd in relaties en scheidingsituaties in het belang van de kinderen en het gezin voorkomen of terugdringen. Het team heeft voor en met inwoners tijdens de pilotperiode een flyer ontwikkeld om kernachtig weer te geven wat het RSTZ hen te bieden heeft. Deze flyer is te vinden bij belangrijke 'toeleiders'. Denk aan huisartsen, scholen, kerken, moskeeën, consultatiebureaus, et cetera.

Het team

Het RSTZ is een interprofessioneel team dat met de kracht van meerdere professies op het gebied van relaties en scheiding de hulp- en dienstverlening neerzet.

Het basisteam bestaat uit gezinsgerichte hulpverleners met diverse achtergronden, zoals maatschappelijk werkers (volwassenen) en jeugd- en gezinswerkers. Het team is gespecialiseerd in hulp bij relatieproblemen en ondersteuningsvragen over en van kinderen.

In nauwe verbinding en afstemming werkt een 'tweede schil' van medewerkers met specialistische kennis onder andere op het gebied van financiën, juridische zaken en psychologische kennis (mediators, familierechtadvocaten, juridisch loket, sociaal raadslieden, inkomensondersteuning en gedragswetenschappers).



Vindbaarheid

In het ontwerptraject bleek het voor de doelgroep belangrijk om het zoeken van hulp zo laagdrempelig mogelijk te maken. Hulp zoeken bij relatieproblemen is lastig omdat het vaak gepaard gaat met schaamte. Hiervoor bleek een zelfstandige positionering van belang en is gekozen voor een eigen 'look & feel'.

Het RSTZ is voor inwoners rechtstreek bereikbaar, zowel telefonisch als per mail. Ouders vinden het prettig dat de hulp laagdrempelig is en dat verwachtingen bij de start duidelijk omschreven kunnen worden.

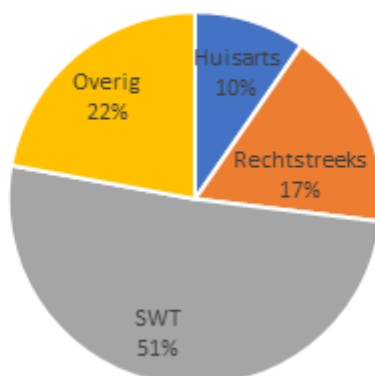
Sinds een aantal maanden is er op dinsdagen een inlooptmoment van 09:00 tot 11:00 in het Cultuurhuis, Stadshagen Zwolle. Hierbij zijn medewerkers van het Juridisch Loket, inkomensondersteuning, Sociaal Raadslieden en het RSTZ aanwezig om direct te helpen.

Omdat veel ouders zelfredzaam zijn, is in de pilotperiode een [website](#) ontwikkeld. Sinds eind november 2022 kunnen inwoners terecht op deze website. Een belangrijk onderdeel van de website is een [praktische checklist](#) met wat je allemaal moet regelen als je uit elkaar gaat. De checklist geeft veel antwoorden op praktische vragen en kan daarmee conflicten nu en in de toekomst voorkomen. De website is nog volop in ontwikkeling en wordt verder doorontwikkeld met onder andere nieuwsitems en zelfhulpmodules. De website is daarom nog geen onderdeel van de evaluatie.

Toeleiding

Er zijn verschillende routes waardoor mensen terechtkomen bij het RSTZ voor ondersteuning. Dit is in de afbeelding hieronder terug te zien. In de categorie overig vallen bijvoorbeeld scholen (programma KIES) en de rechtbank.

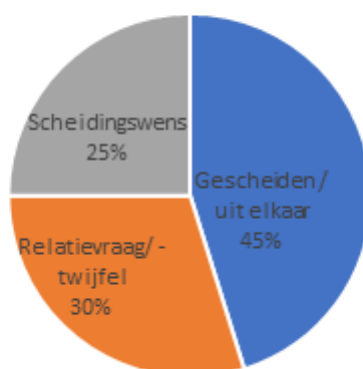
Toeleiding



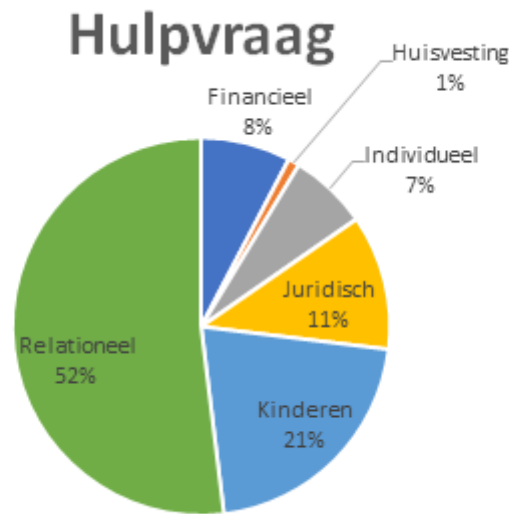
Hulpvragen

Mensen zoeken om verschillende redenen hulp bij het RSTZ. Inwoners komen met relatievragen, als ze willen scheiden of als ze gescheiden zijn en nog hulpvragen hebben.

Situatie bij aanvang hulp

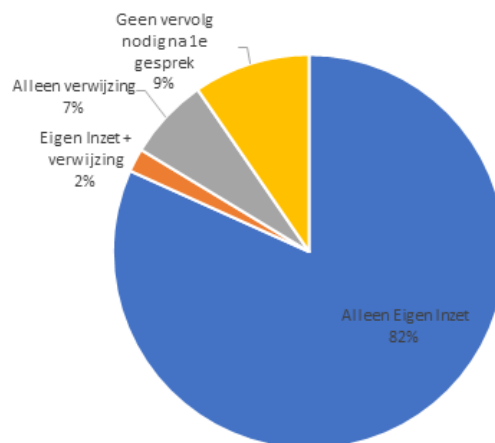


De hulpvragen zijn divers van aard:



Verwijzing en advies

De hulp wordt in de meeste situaties door medewerkers van het RSTZ zelf opgepakt (82%). In sommige gevallen in nauwe samenwerking met anderen buiten het RSTZ. In 7% van de gevallen vond een verwijzing plaats naar een externe mediator, advocaat of naar de SWT brede aanpak. Van de verwijzingen is slechts 0,7% verwezen naar jeugdhulp.



Werkwijze

Het RSTZ werkt systemisch. Medewerkers kijken daarbij niet alleen naar een individu (hulpvrager) op zichzelf, maar meer naar de context en de onderlinge interactie binnen systemen en relaties. Met een brede vooranalyse, waarmee het relationeel inzicht vergroot, wordt komt het team sneller tot de kern, krijgt inzicht in de vraag achter de vraag kan beter toewerken naar een goed plan. De focus van de aanpak heeft zich verlegt van het probleem (met oordelen over wat ouders niet zouden moeten doen) naar de oplossing. In het onderzoeksrapport 'Werkwijze RSTZ' wordt gesproken over een paradigmashift die wordt gerealiseerd ten aanzien van escalerende strijdproblematiek. Deze verandering in houding en aanpak sluit aan bij de onderbouwing vanuit literatuur en bij een landelijke tendens die in het RSTZ concreet worden gemaakt.

Tijdens de pilot is een triage-instrument ontwikkeld die aansluit bij deze manier van werken: de Systemische Zwolse vragenlijst. De vragenlijst voorziet in vijf thema's waarbij de mate van het vermogen om de relatieproblemen of scheiding te kunnen hanteren wordt weergegeven.

1. Het vermogen om problemen op individueel niveau te hanteren.
2. Het vermogen om problemen als gevolg van de relatiedynamiek tussen ouders en in het gezin te hanteren.
3. Het vermogen zich te ontwikkelen naar een nieuwe levensfase.
4. Het vermogen om evenwichtig juridische, financiële en sociaaleconomische zaken te regelen.
5. Het vermogen adequate steun uit het netwerk te halen.

De vragen zijn primair gericht op het ontwikkelen van veerkracht om beter met de problemen – nu en in de toekomst - te kunnen omgaan en dus niet probleemgericht.

In het onderzoeksrapport 'Werkwijze RSTZ' wordt geconcludeerd dat de vormgeving van het RSTZ uniek is in Nederland. De aanpak is innovatief omdat het een systemische, brede, integrale benadering combineert met een interprofessionele aanpak en daarmee overstijgende expertise inzet voor de vragen van inwoners op het gebied van relatie en scheiding.

Resultaten evaluatie RSTZ

Het lukt het Relatie- en Scheidingsteam Zwolle om (langdurige) conflicten bij ouders te voorkomen of te doorbreken (de-escalatie) waardoor er minder belasting is bij kinderen

De doelstelling van het RSTZ is om preventief complexe scheidingen te voorkomen. Daarom opereert het team bij voorkeur in het groen/ gele gebied van de escalatieladder van Glasl.

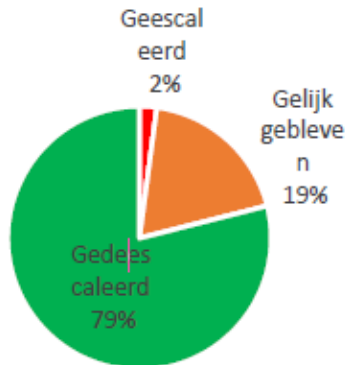
De Escalatieladder van Glasl. De escalatieladder geeft de ontwikkeling van een conflict weer. De strijd tussen personen kan oplopen vanuit een groene-, naar een gele en de rode fase. Elke stap op de ladder heeft gevolgen voor het gedrag van mensen, hun houding en manier van denken in de strijd.

Op basis van de escalatieladder maakt het team per casus een begin- en eindmeting.

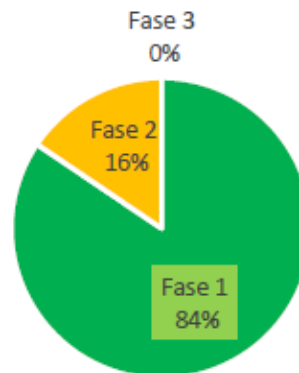
In 98% van de gevallen is het gelukt om te de-escaleren en/of escalatie te voorkomen. Bij afsluiting van een traject zat de casuïstiek in fase 1 (groen) van de escalatieladder en in 16% van de gevallen in de 2e fase (geel).

1									
Discussies verharderen	2								
Impasse	Intellectueel geweld	3							
Wederzijds begrip niet meer vanzelfsprekend	Competitie superioriteitsgevoel	Geen woorden maar daden	4						
Afschermen	Polarisatie	Non-verbale communicatie	Stereotype karikaturen	5					
Coöperatief oplossen van het conflict	Stijl van het debat	Prestige-zaal	Self fulfilling prophecy	Gezichtsaanval en gezichtsverlies	6				
Hulverlening	Scoren	Niet terug op ingenomen standpunt	Uitbreiden conflict	Vuil spel	Dreigingsstrategieën	7			
Pro: onderscheidt	Oproepen irritaties	Inlevingsvermogen neemt duidelijk af	Behoeft aan sympathie	Ontmaskeren	Harde eisen paniekreacties	Tegenstander puur als object / vijand	8		
Contra: verbindt	Lachers op de hand	Gezamenlijke verantwoordelijkheid is weg	Mensen aan je kant krijgen	Elkaar niet zien, dood verklaren	Sancties	Geweld	Systematische vernietiging	9	
Selectieve aandacht		Oplossing uitschakelen	Coalities zwart-wit beeld	Immoreel gedrag	Stress	De ander schade aandoen	Versplinteren van de tegenpartij	Samen in de afgrond	
Fase 1 win - win			Fase 2 win - lose			Fase 3 lose - lose			

(De-)escalatie



Situatie bij eindmeting



Op basis van de kwalitatieve onderzoeksresultaten zijn de volgende conclusies te trekken ten aanzien van de-escalatie:

- Het kind krijgt een stem, voelt zich gehoord en gezien, waardoor de beklemming verdwijnt en er meer welbevinden is.
- Er is door de ondersteuning van het RSTZ rust gecreëerd in de thuissituatie.
- Ouders zien dat de medewerker van het RSTZ op verschillende manieren bijdraagt aan de rust, bijvoorbeeld door een directe of confronterende feedback te geven die aansluit bij wat ouders nodig hebben om te de-escaleren, dit kan gaan over negatieve (non) verbale boodschappen, verwijten, reactief zijn.
- Er is aandacht voor de thema's achter de escalatie van conflicten, bijvoorbeeld aandacht voor de relatiegeschiedenis en relatiedynamiek wat inzichten oplevert, het bespreken van pijnlijke vragen, oog voor de context van heftige emoties.
- Ouders ervaren dat ze grip krijgen op de onderlinge communicatie en relatiedynamiek bij relatie- en scheidingsproblematiek. Doordat men de dynamiek bewust wordt, is het makkelijker te gaan omdenken ten aanzien van de getriggerde gevoelens en irritaties en over de oude pijn heen te leren kijken.

Op basis hiervan kan worden geconcludeerd dat het het RSTZ lukt om conflicten minder hoog op te laten lopen. Dit geeft hoop dat langdurige conflicten en complexe scheidingen kunnen verminderen.

Ouders en kinderen ervaren een duidelijke meerwaarde in de hulp en ondersteuning van het RSTZ

Zoals eerder aangegeven is de opzet van het RSTZ vormgegeven vanuit de leefwereld van inwoners en met inwoners. We wilden ondersteuning bieden die aansluit bij onze inwoners. Daarmee doen we wat werk en dragen we bij aan een vertrouwensrelatie met onze inwoners. Dat we hierin zijn geslaagd blijkt dan ook uit de evaluatie waarin ouders en kinderen aangeven een duidelijke meerwaarde in de hulp en ondersteuning van het team te ervaren.

De meerwaarde van de inzet van het RSTZ voor ouders en kinderen is dat een andere aanpak wordt gehanteerd, waarbij brede integrale expertise aan de voorkant beschikbaar is. Hierdoor hoeven problemen als gevolg van stress bij scheiding minder hoog op te lopen en ouders, partners en jeugdigen ervaren door deze aanpak meer verbinding in hun relaties.

Ouders ervaren het als belangrijk dat zij deze hulp tijdig en laagdrempelig kunnen vinden, waardoor ouders op tijd de stap zetten naar het zoeken van ondersteuning. Ouders vinden het prettig dat er stap voor stap aan de problemen wordt gewerkt en dat zij een beroep kunnen doen op een breed integraal werkend, interprofessioneel team.

“We staan nu achter en naast elkaar in plaats van tegenover elkaar. Als er geen RSTZ was geweest, was het einde verhaal geweest van onze relatie” (ouder)¹

“Van een tornado, ruzie, oorlog naar complete rust.” (ouder)

“Schroom niet om aan de bel te trekken, stap over de drempel heen. Het helpt dat je in gesprek bent met elkaar, zonder dat je met allerlei advocaten en mediators om tafel gaat zitten. Zo kom je weer tot iets van rust.” (ouder)

“Ook die gesprekken met het RSTZ hebben mij uit het verzuim gehouden.” (ouder)



Een kind benadrukt dat het erg helpend was om gehoord te worden door het RSTZ.

“Eerst had ik er wel heel erg last van. Ik vond het lastig om überhaupt te praten over mijn problemen. Toen ik met iemand van het RSTZ ging praten werd het wel steeds beter. Ja, daardoor ben ik me wel beter gaan voelen.” (kind)

De focus van het RSTZ ligt nu nog hoofdzakelijk bij ouders. In de doorontwikkeling van het RSTZ willen we de stem van het kind nog verder vergroten. Onder andere door het ontwikkelen van een triage-instrument voor kinderen dat als hulpmiddel kan worden gebruikt voor preventie van escalatie en contactverlies tussen kinderen en een ouder. Ook willen we meer investeren in het inzetten van steunfiguren voor kinderen en jongeren. Dit laatste heeft in de veelheid aan ontwikkelingen nog onvoldoende een plek gekregen.



¹ Omwille van de leesbaarheid zijn citaten ingekort of grammaticaal verbeterd, maar de essentie is overeind gebleven. Voor de volledige citaten verwijzen we naar bijlage 1 uit het onderzoeksrapport ‘Werkwijze RSTZ’.

De bij het team betrokken professionals vanuit de jeugdbescherming zijn positief over de effecten van de inzet in de keten van jeugdhulp:

"Het is hoopvol als je hoort hoe helpend mensen het hebben ervaren. Er zijn dus daadwerkelijk stellen zijn die ervoor hebben gekozen om niet te scheiden of ouders die op een niet de-escalerende manier zijn gescheiden. Dat betekent dat je iets aanbiedt waar vraag naar is, maar wat ook echt daadwerkelijk kan helpen om raadsonderzoeken en beschermingsmaatregelen te voorkomen."
(professional jeugdbescherming)

In dit samenspel in de keten met gecertificeerde instellingen, veilig thuis en jeugdhulpaanbieders willen we het team nog verder doorontwikkelen.

Medewerkers van het RSTZ ervaren een duidelijke meerwaarde in de werkwijze

Medewerkers ervaren een duidelijke meerwaarde in de brede, integrale en systeemgerichte aanpak, waarbij de focus niet ligt op strijd, maar op het leren omgaan met de stress die relatieproblemen en een scheiding met zich meebrengt. Deze andere, niet veroordelende aanpak wordt ervaren als hoopgevend tegenover jarenlange ervaren onmacht en handelingsverlegenheid als het gaat om scheidingsproblematiek.

"Er werd zo in goed en fout gedacht [...] Met onze nieuwe aanpak, kijken we veel breder, veel milder"
(professional)

Medewerkers leren binnen het RSTZ en in het netwerk met gespecialiseerde scheidingshulp en jeugdbescherming van elkaar, waardoor problemen vroegtijdig op een preventieve manier opgepakt kunnen worden.

"Waar is het kind nou mee geholpen? Een uithuisplaatsing bijvoorbeeld wordt ook weleens gebruikt omdat de professional het eigenlijk niet meer weet, maar wat levert dat een kind uiteindelijk op? Als je met deze aanpak dat kunt gaan voorkomen, is het echt een verbreding in je blik, in je kijken naar de problematiek en in het kijken naar mogelijkheden" (professional).

Vanuit het RSTZ wordt samenhangende hulp geboden: er is oog voor de onderlinge relatiedynamiek en communicatie, de kwaliteit van de opvoeding, de relatiekwaliteit van het kind met beide ouders en de mate van ouderlijke stress en conflicten. Ouders worden gesteund in het minder reactief leren zijn en samen te kijken welke oplossing de meeste (gemoeds)rust kan opleveren.

AEF beoordeelt de interventie RSTZ als kansrijk voor het versnellen van de transformatie jeugdhulp

In opdracht van het college van B&W heeft het adviesbureau Andersson Elffers Felix (AEF) de voortgang van de transformatie van de jeugdhulp in Zwolle onderzocht. AEF kreeg de opdracht de ingezette en lopende interventies in kaart te brengen, de effectiviteit daarvan te beoordelen en te adviseren hoe de potentie van de huidige interventies vergroot kan worden en of eventueel nieuwe interventies gepleegd zouden moeten worden.

Het RSTZ is een van de interventies die door AEF beoordeeld is op basis van de voorlopige evaluatie. Het advies van AEF over de versnellingspotentie van de interventies is verkort weergegeven in onderstaande weergave. Na de proeftuin 'Samenspel in de wijk' concludeert AEF dat van de onderzochte interventies de meeste versnellingspotentie zit bij het RSTZ. De impact wordt als iets minder groot beoordeeld dan de proeftuin 'Samenspel in de wijk', maar de gevraagde inspanning is ook kleiner en daarmee gemakkelijker te realiseren.

Geleerde lessen vanuit het RSTZ zijn ook meegenomen in de vormgeving van proeftuin 'Samenspel in de Wijk'. De synergie in visie en taal wordt ook gezien door AEF en als kans benoemd.

